

het az bármi: ember, állat, de akár egy madzagon húzott bakancs is. Őt, illetve azt fogják követni bárhová. Tehát egy döntő pillanat határozza meg a további sorsukat. Azt ugyan már gyerekkoromban is tapasztaltam – anélkül, hogy az imprinting létezéséről halovány sejtelmem lett volna –, hogy a „buta” kiskacsák nem az anyakacsa után totyognak, hanem annak a tyúknak a nyomába szegődnek, amelyik kiköltötte őket. Azt hittem, a hívogató, kotyogó hang ösztönzi erre őket, de Lorenz döbbsített rá, hogy nem, hanem a tyúkanyó mozgó alakja. De, hogy a kotlós tyúk miért futkos kétségbe esett jajveszékkel a kanálisparton, amikor a kacsafiókák nagy lelkesedéssel a vízbe vetik magukat, máig sem értem. Hiszen ő már előbb is látott kiskacsákat, mielőtt az övéit megpillantotta volna. Alighanem rossz helyen tapogatóztam, ám a válaszra máig sem bukkantam rá.

Nemcsak a lúdalakúaknál, hanem a többi magasabb rendű állatfajoknál is működik az imprinting, csak más-képpen. Állítólag az embernél élete első esztendejében van sorsdöntő szerepe, és ennek köszönhető a beszéd (anyanyelv!) könnyű elsajátítása is. Könyvtárnyi okfejtést írtak már erről, de talán sohasem jutnak a végére. Sajnos nagy még a tájékozatlanság és sok az okoskodás is, ami gyakran félreviszi a dolgokat, pláne a mi szakmánkban, a pedagógiában, de a nyelvészet, vagy inkább egyes nyelvészek sem kivételek. Ez viszont már nem tartozik a témánkhoz.

Konrád Lorenz a madarak intelligenciájának kutatásában is óriási előrelépéseket tett. Ezen belül a ludak „szerelmi és házassági”, azaz társas életének a feltárásában. Ők is monogámok, ami az embereknek nagyon tetszik, csak hogy a ludak sokkal komolyabban veszik az elkötelezettséget, mint a mai emberek. Lorentztól mi sem áll távolabb, mint az antropomorfizálás, mert ő csupán párhuzamokat von. A sűrű ludakról írja: „... családi életük megdöbbenő hasonlóságot mutat a miénkkel, és alaposan feladja nekünk a leckét.” A tudós érdekes hinni, mert ő a tényeket figyel meg, az elvonatkoztatásait is tényekkel igyekszik alátámasztani. Konrád Lorentz 1973-ban a kutatási eredményeiért Nobel-díjjal tüntették ki. Jóval előbb, 1909-ben Selma Lagerlöf svéd író is Nobel-díjat kapott. Életművének kiemelkedő alkotása a Nils Holgersson csodálatos utazása Svédországban. Aki látta a belőle készült rajzfilmsorozatot, emlékezhet rá, hogy a tíz év körüli fiú egy lúd hátára kapaszkodva barangolja be Svédországot. Ami még plusz, hogy Lagerlöf asszony tökéletes sagaformában írta meg művét, hazája földrajzáról, növény- és állatvilágáról. Ráadásul a mesés útikalauza állami megrendelésre készült honismereti tankönyv volt. Lám, miért is lehetett a Nobel-díjat odaítélni. De, hogy maradjunk a hazai tájakon, a mi költőink sem feledkeztek meg a vadludakról. Petőfi írja Az Alföld című versében: „Idejárnak szomszéd nédasokból / A vadludak esti szürkületben, / És ijedve kelnek légi útra, / Hogyha a nád a széltől meglebben. //

Áprily Lajos pedig, ha jól tudom, három verset is szentelt a vadludaknak. Egyiknek a címe, Vadlúd voltam. Hadd idézzek belőle néhány sort: „Valamikor vadlúd voltam, / Vadludakkal vándoroltam. / Nagy tavakért lelkesültem, / Tengereken átrepültem. // (...) Majd ha végem itt elérem, / Vadlúd formám visszakerem.” Ám aki még ennél is több szépséget óhajt, hallgassa meg a vers megzenésített változatát, Halász Judit előadásában.

MAHOR KATALIN
NAVRÁTIL TÍMEA
VARGA TAMÁS

ISMERKEDÉS A TÉRKÉPPEL ÉS A TÉRKÉPI JELEKKEL A HONISMERET TANTÁRGY KERETÉN BELÜL

Az oktatási rendszerben az alapiskola alsó tagozata az első olyan hely, ahol a diákok elkezdnek ismerkedni az ábrázolással és a különböző kicsinyítési és nagyítási technikákkal, valamint útvonalrajzokkal és térképszerű ábrázolásokkal. Ezen készségek elsajátítására és fejlesztésére pedig a honismeret tantárgy a legalkalmasabb.

Navrátilová et al. (2002) szerint a honismeret rendkívül sajátos és sokrétű tantárgy. Számátalan szakterülettel, tudományággal van kapcsolatban, például a történelemmel és a néprajzzal, a nyelvészettel, a népzénevel, a földrajzzal foglalkozó tudományágakkal. A honismeret tanítása tudatosítja a tanulóknak, hogy először minden nemzetnek a körülötte lévő világot, a természet adottságait, majd a későbbiekben tágabb környezetét és végezetül az őt körülvevő régiót, saját tulajdon hagyományait, értékeit kell megismernie, elsajátítania, hogy azután más nemzetek történetét és szokásait is megismerje és tiszteletben tartsa. Olyan oktatási tárgyról van szó, mely a diákok részére reális képet próbál nyújtani az őket körülvevő világról, melyben mozognak. A tantárgy fő tartalma, hogy egy rendszert alakítson ki a diákokban, hogy utána pontos alapokra helyezze a szülőföld ismeretét, és megfigyelésekkel, majd az ismeretanyag bővítésével alapozza meg a hagyományokra fundamentálódó regionális tudatot.

A lakóhely közvetlen környezetében találkozik a gyermek az első olyan jelekkel, melyek segítséget nyújtanak a tájékozódásban. Érdekességként hathat a diákok számára, hogy bizonyos rajzokkal és színes képekkel hogyan lehet elősegíteni a könnyebb közlekedést, mely szintén a jelek ismeretére összpontosít. A honismeret tantárgy

pedig szinte elképzelhetetlen térkép és az azokon lévő térképi jelek nélkül, ugyanis a tanulóknak elég nehéz lenne elmagyarázni, hogy milyen irányba haladunk, vagy épp miként is kell elképzelni a körülöttünk lévő földrajzi adottságokat.

A tér ábrázolásához elsőként a homokozóban történő szemléltetés szoktuk alkalmazni, ahol maga a kisdíák is különböző jeleket és ábrákat használ a meghatározáshoz, s ezen képek segítségével teszi magának könnyebbé a tájékozódást. A második gyakori módszer, ahol ábrák, jelek és színek felhasználásával tudunk térképi alapismereteket tanítani, az a sötétszátérkép. Itt a só-liszt-víz masszába rajzolt képet színekkel tudjuk gazdagítani, mely segítséget nyújthat a képi ábrázolás fejlesztéséhez. Harmadsorban a hagyományos térképi formákat is használhatjuk, esetlegesen az IKT-eszközöket alkalmazhatjuk térkép készítéséhez.

A tanórák keretében a pedagógus fő feladata, hogy arra igyekezzen a figyelmet terelni, hogy milyen módon lehet a legegyszerűbben és a lehető legpontosabban megtanítani a térképen való tájékozódást, és egyben eme elsajátított képességeket milyen módszerekkel lehet megszilárdítani a diákokban. Farsang (2005) szerint a térképolvasást egy három szintből álló képességfejlesztési módszerrel lehet a legjobban megtanítani. Az első a *szemléleti vagy mechanikai térképolvasás*, melynek segítségével kezdetleges információkat keresnek a diákok, s válaszolnak a feltett alapkérdésekre, mint pl. „hol?” és „milyen?”. A második a *logikai vagy okfejtő térképolvasás*, ahol már a „miért?” és a „hogyan?” kérdésformákra is tudni kell választ adni. Itt nem elég az adott információt leolvasni, hanem értelmezni is kell a látottakat. A harmadik szint a *teljes térképolvasás*, ahol a tanulók összetett módon tudnak a kérdésekre válaszolni, le tudják elemezni, majd össze tudják rakni a kapott mozaikokból a megfelelő képet.

Az ábrázolás mellett egy térképen nagyon fontosak a jelek is, hogy a tanuló tudja, pontosan mi

mit jelent és miként ábrázolják egy felületen. Minden térképen találkozunk jelekkel. A jel megadja az adott természetföldrajzi vagy társadalomföldrajzi egység elhelyezkedését a térben, vagy épp magyarázatot ad az ott lévő tárgyról, épületről, közlekedési fajtáról.

A térképen az egyes elemek megkülönböztetése érdekében a magasság és a mélység érzékeltetésére színeket használunk. Minden domborzati formának megvan a maga színe és annak jelentése is. Míg a természet színeit, azaz a barnát, a zöldet, a kéket és a sárgát a természeti adottságú térképeknél használjuk, a piros és a fekete színeket a gazdasági jellegű térképeknél alkalmazzuk.

Ezeknek a jeleknek az elsajátítására az egyik legjobb módszer a GEOdomino használata, aminek fő célja a képek és a fogalmak közötti párhuzam megfelelő rögzítése. Elkészítése és használata nagyon egyszerű. A hagyományos dominó működési elvén alapul, azzal a különbséggel, hogy itt az adott térképi jeleket kell a megfelelő fogalmakkal párosítani. Ezzel alapozva a képességek és a készségek fejlesztésére és hatékony elsajátításukra. Nagy segítségünkre lehet még a különböző jelek elsajátításában a GEOkocka is. Elkészítése nagyon egyszerű, hatékonysága pedig mérhető. Készítsünk rajzlapból vagy kartonból egy nagyjából 20x20x20 centiméteres kockát, majd minden oldalára ragasszunk fel olyan jeleket, melyek megfelelnek a használni kívánt térképünk tematikájának. Természetesen ha kisebb csoportokban szeretnénk dolgozni atlaszok segítségével, akkor elég egy kisebb méretű kockaforma is. A gurítás után pedig a kapott jelet kell a térképen megtalálni, és megnevezni azt konkrét példákkal.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

- Farsang A.: *Korszerű módszerek a földrajzoktatásban*. Szeged: Szegedi Tudományegyetem, 2005.
- Navrátilová, K. – Bujnová, E. – Ivanovičová, J.: *Vlastiveda na I. stupni základnej školy*. Nitra: UKF, 2002.
- Varga T.: *A térképi ismeretek tanításának és megszilárdításának módszerei*. In: Katedra – szlovákiai magyar pedagógusok és szülők lapja, XXIII/4, 2015, 32.

KOMJÁTI ILONA

KÉPZŐMŰVÉSZETI KELLÉKEK ALKALMAZÁSA AZ OKTATÓ-NEVELŐ TEVÉKENYSÉG SORÁN

A vizuális nevelés komplex, összetett nevelési terület, mely nagymértékben befolyásolja a gyermek fejlődését. Ezen tevékenységek lehetővé teszik a különböző eszközök, anyagok megismerését, alkalmazását, felhasználását. A gyermekek kíváncsiak, szeretnek kísérletezni, alkotni. Egy kis segítséggel arra nevelhetjük őket, hogy figyeljenek a környezetükre, hogy legyenek képesek „alkotni”, legyenek kitartóak, bízzanak saját erejükben. Fontos szem előtt tartani a gyermek életkori sajátosságait, fejlődési szintjét, vágyait, törekvését.

A egyes életkorú csoporttevékenységek során a kisebbek sokszor kérték, hogy kipróbálhassák a nagyok által alkalmazott technikákat, az általuk használt eszközöket. Ahhoz, hogy kíváncsiságukat kielégítsem, ezekkel a gyerekekkel közösen „dolgoztunk”, „játszottunk” nagyméretű papír- vagy kartonlapon. A felügyeletem alatt minden eszközt használhattak, kipróbálhattak. A felhasznált eszközök könnyen beszerezhetők, tárolhatók és különböző tevékenységek során felhasználhatók. Szeretnék bemutatni több technikai folyamatot, amelyek munkára, alkotásra ösztönöznek, és érdekes, varázslatos képek alkotását teszik lehetővé.

Mivel rajzolhatunk, festhetünk?

- ceruzával (grafit és szénceruza)
 - színes ceruzákkal, filctollal
 - zsírkrétával
 - gyertyával, színes krétával, tussal, porpasztellel, tubusfestékekkel
- Eszközök:**
- ecset, pálcika, fogvájó, hajcsat, szeg
 - fonál, fólia
 - textildarabka
 - forgács (fa-, ceruza-, zsírceruza-forgács)
 - természetes anyagok (zöldségek, gyümölcsök, növények, termények, termések)
 - só, dugó, szivacs, vatta